

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

Holocaust jako varovný příklad z historie

Metodika pro pedagogy

Fórum pro prožitkové vzdělávání, z.ú.

Vytvořeno v roce 2020 v rámci projektu
CZ.07.4.68/0.0/0.0/19_068/0001408
Prožitková pedagogika pro posilování
demokratické kultury a občanských
kompetencí žáků

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST	3
PROČ UČIT O HOLOCAUSTU	4
SPECIFIKA UČENÍ O HOLOCAUSTU	5
ZÁKLADNÍ PRINCIPY PRO VÝUKU HOLOCAUSTU	6
HOLOCAUST	7
VÝZNAM POJMU HOLOCAUST	7
CO UČIT O HOLOCAUSTU – HISTORICKÝ KONTEXT	8
POČÁTKY HOLOCAUSTU	9
VZESTUP NACISTŮ, JEJICH SVĚTONÁZOR, RASOVÁ IDEOLOGIE A POLITICKÁ PRAXE	9
PRŮBĚH A VÝVOJ HOLOCAUSTU V KONTEXTU DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	9
POVÁLEČNÉ OBDOBÍ	9
POPÍRÁNÍ HOLOCAUSTU	9
PRAKTICKÁ ČÁST	11
VYUŽITÍ PROSTŘEDKŮ PROŽITKOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ VE VÝUCE O HOLOCAUSTU	12
HRY NA ROZEHRÁTÍ	12
TLESKANÁ	12
CHYTRÝ A HLOUPÝ NA VÝLETĚ	12
VYTVÁŘÍME ŽIVÉ OBRAZY (SOCHY)	13
ZÁVĚREM	14
SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY	15

„VZDĚLÁNÍ A ZNALOST DĚJIN SPOJENÉ
S LIDSKOSTÍ A OBYČEJNOU SCHOPNOSTÍ
SOUCITU NÁM SNAD UMOŽNÍ ROZPOZNAT
ZÁRODKY STARONOVÝCH NEBEZPEČÍ
A SPOUTAT DÉMONY NENÁVISTI A ZLA
DŘÍVE, NEŽ SE NÁS OPĚT ZMOCNÍ.“

VÁCLAV HAVEL

PROJEV K ZAHÁJENÍ
KONFERENCE FENOMÉN
HOLOCAUST, 6. 10. 1999

TEORETICKÁ ČÁST

HOLOCAUST JAKO VAROVNÝ
PŘÍKLAD Z HISTORIE

PROČ UČIT O HOLOCAUSTU

Holocaust, který znamenal zavraždění šesti milionů židovských mužů, žen a dětí německými nacisty, představuje jednu z klíčových událostí lidské historie, jejíž dědictví formuje i náš současný svět. Toto téma není jednoduché a rozhodně vyžaduje od učitelů určitou dávku odvahy. Je však více než důležité se k této hrůzné dějinné události neustále vracet. Je důležité o ní s dětmi diskutovat, vysvětlovat historické souvislosti, ale především sdílet s dětmi příběhy, lidí, kteří holocaust zažili na vlastní kůži. Protože právě příběhy mají to moc proniknout hluboko do lidské bytosti a ovlivnit ji na celý život.

Studium holocaustu může dětem také pomoci naučit se kriticky se dívat na svět kolem nás a na místo, které v tomto světě zaujímám já. Stejně tak přispívá k jejich rozumovému a osobnostnímu vývoji. Učení o holocaustu rozhodně nepatří jen do hodin dějepisu a občanské nauky, ale právě zpracování tohoto tématu prostřednictvím prostředků dramatické výchovy může velmi ovlivnit a formovat postoje dětí.

Prožitkové vyučování prostřednictvím dramatické výchovy skrývá ohromný potenciál, který podněcuje děti ke zvědavosti, předkládá jim hluboký vhled do morálních a emocionálních aspektů holocaustu, což jim umožňuje objevit v sobě soucit a lidskost. Dává jim možnost reflektovat zážitky obětí a přemýšlet nad etickým rozhodováním pachatelů a spolupachatelů. Mohou tak na vlastní kůži prožít pochopení toho, že mezi lidmi nejsou žádné zásadní rozdíly, a tudíž ani naše životy se od sebe tolik neliší. Někdy totiž máme tendenci historické události zkreslovat sami v sobě tím, že si myslíme, že lidé v té době byli jiní, události vnímali a prožívali jinak než my dnes.

Děti tak mohou prožívat fundamentální otázky toho, co znamená být člověkem. Na tyto otázky hledáme jen stěží jednoduché odpovědi, ale právě to je síla učení se o holocaustu. Vede nás ke zkoumání otázek identity, slušného chování, etiky, a to vše prostřednictvím expresivních uměleckých prostředků.

Studium holocaustu prostřednictvím dramatu může obohatit žáky v celé řadě předmětů, napříč vzdělávacím programem. Zároveň přináší specifické aspekty, které se neobjevují samostatně v žádném jiném předmětu.

Důležité je žákům vysvětlit, že holocaust je jedinečnou událostí díky své průmyslovosti a masovosti, ale že z hlediska myšlenek je jedním z mnoha projevů rasového smýšlení a jednou z genocid a že v tomto směru bohužel zas tak výjimečnou událostí není. Žáci si musí uvědomit, že holocaust není uzavřenou kapitolou dějin, kterou pouze přejdeme výukou v datech, ale že zvláště v kontextu stále rostoucích neonacistických nálad stále roste naléhavost výuky o projevech rasismu v historii a současnosti.

Holocaust je výjimečný svou technologií a průmyslovostí masakru, kdy vyhladil skoro celé židovstvo a jeho kulturu, není však výjimečný v postoji lidí k lidem. Rasismus je v naší společnosti stále živý a díky holocaustu je i vyzkoušené, že není neproveditelný až do nejzazšího způsobu genocidy celé rasy.

Mnozí si myslí, že se nemůže opakovat díky neustálému ohlasu ve světě, že by to podruhé lidstvo nedovolilo. Tohle myšlení je velmi nebezpečné. Lidstvo je s modernější společností stále více lhostejné, genocidy se dějí pořád, a i přes to, že lidé jsou díky moderním médiím nesrovnatelně lépe informováni

než za druhé světové války, se situace nezlepšuje. Většina lidí je přesvědčena, že v Evropě již nemůžou nastat takové sociokulturní podmínky jako za hospodářské krize ve 30. letech 20. století, mnozí si však myslí, že tyto podmínky jsou v dnešní době mnohem horší, a to nejen v jednotlivých státech, ale globálně, a že lidstvo stojí na prahu třetí světové války. Je na lidstvu, aby tento práh nepřekročilo a mládež je naší budoucností a záleží na učitelích a výchově v rodinách, jakým směrem se bude ubírat.

SPECIFIKA UČENÍ O HOLOCAUSTU

Seznamovat děti s holocaustem představuje jedinečnou výzvu jak pro učitele, tak i pro žáky. Význam fenoménu holocaustu je neoddiskutovatelný, ale zároveň to není vůbec snadné téma. Vyučovací metody, které běžně používáme pro výuku jiných témat, nemusí dobře fungovat v seznamování se s tak složitou a citlivou událostí.

Aby bylo učení se o holocaustu účelné, je nutné, aby učitel znal dobře historický kontext. Historické znalosti jsou důležité především pro to, abychom se vyvarovali udržování společenských stereotypů, čímž bychom bránili pochopení témat, které holocaust přináší. To ale neznamená, že by učitelé, kteří se rozhodnou využít ve své výuce prožitkové vyučování prostřednictvím dramatu, museli být odborníky na historii. Věříme, že tato metodika přispěje k základní znalosti této problematiky. A samozřejmě se tady nabízí prostor pro spolupráci s kolegy, kteří právě historii na vaší škole učí.

Tato metodika si klade za cíl naladit pedagogy k zaměření se na dané téma, nicméně jejím účelem je především podnět zájmu o zpracování tématu holocaustu prostřednictvím prožitkových technik. Pro hlubší ponoření se do historických souvislostí doporučujeme publikace odborníků z oblasti historie.

Výuka o holocaustu začala na českých základních a středních školách cíleně probíhat teprve po změně režimu v roce 1989. Do té doby se komunistický režim našeho státu tvářil tak, jako kdyby holocaust vůbec neexistoval a bylo spíše otázkou osobní statečnosti učitele toto téma do výuky zařadit. V 90. letech začali veřejně mluvit pamětníci, historici, pozůstalí obětí holocaustu a také přeživší Židé, do té doby přednášející jen v bytových seminářích nebo vzpomínající v rámci svých rodin a mezi přáteli se stejným osudem.

Vzdělávací činnost pro učitele začalo vyvíjet Židovské museum v Praze v roce 1996 a Památník Tereziín (vzdělávací oddělení bylo založeno v roce 1993). První pedagogičtí pracovníci v rámci uvolněného obsahu učiva po zrušení závazných učebních osnov v porevoluční době začali svým žákům přednášet o této problematice začátkem devadesátých let a na veřejnost začala pronikat první svědectví.

Mezi prvními institucemi, které začaly systematicky připravovat vzdělávání pro učitele a žáky, bylo v roce 1993 vzniklé vzdělávací oddělení Památníku Tereziín. Zejména odborná průprava pedagogů byla velmi potřebná a užitečná, protože ve svém důsledku pak znamenala schopnost některých angažovaných učitelů podílet se na koncipování a tvorbě systematické výuky a vzdělávacích programů v předmětech občanská výchova, dějepis a základy společenských věd. Ta se pak projevila při přípravě rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Jak již bylo naznačeno, není vhodné vyučovat holocaust pouze faktograficky. V tomto směru nám poslouží projektová výuka a metody alternativní pedagogiky. Vhodným způsobem výuky o holocaustu

je výuka pomocí tematických okruhů v blocích, které se vždy jednou za čas opakují. Díky tomuto způsobu výuky není téma považováno za probrané, neustále se vrací a žáci si ho připomínají v různých obměnách. Blokovaná výuka má výhody v tom, že umožňuje přirozené propojení tématu do ostatních vyučovacích předmětů.

Projektová výuka a alternativní metody výuky žáky aktivizuje a donutí je se zapojit, a to díky větší názornosti a především autentičnosti, kterou tyto metody umožňují, propojují teorii s praxí a vedou žáky ke kritickému myšlení, k vlastním úsudkům a závěrům, formulují jejich názory, učí je řešit problémy, vyhledávat informace, podporují schopnost spolupráce, tvořivost, rozvíjí osobnost i kolektivní vědomí, motivují k dalšímu zájmu o okolí.

Další z možností výuky o holocaustu je návštěva památek a muzeí spojených s holocaustem. Návštěvy konkrétních míst pronásledování Židů, např. Terezína nebo Osvětimi, působí nejvíce na lidskou emocionalitu a v autentičnosti a názornosti se jim žádná výuka nevyrovná. Muzea nabízejí žákům lepší vhled do historického pozadí události. Tyto možnosti výuky však potřebují především reflexi, vhodnou formou je následná diskuze, tvůrčí psaní, výtvarné zpracování apod.

Každý, kdo se rozhodne do výuky zařadit téma holocaustu, by se měl řídit následujícími mezinárodně uznávanými principy. Jejich detailnější popis s komentáři najdete na webových stránkách www.holocaustremembrance.com.

ZÁKLADNÍ PRINCIPY PRO VÝUKU HOLOCAUSTU

Vytvořte spolu se svými kolegy napříč kurikulem záměr orientovaný na učení žáků a zkuste tak dosáhnout spolupráce a podpory více učitelů, případně celé školy.

Mějte na paměti záměr, tedy co přesně chcete žákům předat a vyhněte se srovnávání, pokud je nemáte přesně historicky podložené.

Vyvarujte se zjednodušujících odpovědí na složité otázky. Snažte se osvojit si přístup, který se bude vždy vycházet ze znalostí historických faktů. Nezapomínejte vždy uvádět události do dobového kontextu. Skutečnost, že se to stalo ještě neznamená, že to bylo nevyhnutelné. Pokud je naším přáním, aby tyto události neupadly v zapomnění, anebo nebyly lidmi překroucené k jejich obrazu, je toto uvádění do souvislostí nezbytné.

Povzbuzujte žáky k tomu, aby zvážili a posoudili pravdivost různých interpretací holocaustu.

Nevytvářejte u dětí k minulosti romantický vztah. Učení o holocaustu by nemělo být pro nás vykoupením, ale výzvou.

Volte přesně slova. Definujte pojem holocaustu zcela konkrétně a vyhněte se definicím, které obcházejí jeho pravý význam. Straňte se stereotypům (například že všichni Němci byli nacisti). Statistika jsou neosobní a obtížně uchopitelné (pokud vůbec). Zaměřte se proto na osobní zkušenosti, které skutečnosti ukazují ve velmi konkrétní formě.

Vyhňte se tomu, abyste ukázali Židy pouze z perspektivy holocaustu. Ukažte žákům, jak žili před válkou, protože to je to, co bylo ztraceno. Stejně tak učení o judaismu neznamená automaticky učení o holocaustu. Judaismus není a neměl by být definovaný holocaustem.

Je důležité nedívat se na Židy (a další) jen jako na oběti. Je třeba vidět je jako lidi, kteří se také zapojovali do obranných a záchranných aktivit.

Ujistěte se, že studenti si jsou vědomi kulturní a náboženské rozmanitosti napříč Evropou.

Nezapomínejte na nežidovské oběti, ale nezahrnujte je do celkového obrazu holocaustu, protože se pod tím skrývá mnoho různorodých skupin obětí.

Učte žáky jak o pachatelích, tak o obětech. Ujistěte se, že žáci nepředpokládají, že holocaust byl řízen pouze nacisty. Šlo o kontinentální událost, která se odvíjela od spolupráce a kolaborace a uznání mnohých. Učte o národech a komunitách, které se podíleli na jednotlivých událostech a kteří o nich věděli. Nicméně vyhňte se kategorizaci účastníků těchto událostí a zjednodušenému posuzování jejich chování ze zpětného pohledu.

Vyhňte se znelidšťování všech zúčastněných. Nacisté byli lidé jako my, nikoliv nestvůry.

kdykoliv a kdekoliv je to možné, využijte pro výuku původní materiály. Ovšem mějte na paměti, že mnohé z nich mohly být vytvořeny pachateli. Tento způsob výuky může žákům odhalit rozsah a složitost historických důkazů. A kdykoliv je to možné, využijte svědectví očitých svědků.

Zdroje vybírejte pečlivě a citlivě s ohledem na žáky, oběti i pozůstalé. To znamená vyhýbejte se používání hrůzných zobrazování událostí, které by mohlo rozrušit a znečitlivět studenty, dehumanizovat oběti a vykreslit ty, kteří trpěli ve světle, ve kterém je viděli pachatelé.

Snažte se o to, aby všechny aktivity měli hlubší smysl a nebyli jen hrou. Buďte připraveni na provokativní smýšlení žáků. Existuje jen velmi málo, pokud vůbec, jednoduchých odpovědí.

HOLOCAUST

VÝZNAM POJMU HOLOCAUST

Neexistuje jedna, všeobecně závazná definice pojmu "holocaust". V současné době se termín používá především pro genocidu Židů provedenou nacisty, často ale i pro všechny masové vraždy spáchané nacisty nebo všechny nacistické zločiny. Zároveň můžeme ve slovnících najít i další, obecnější významy. Pojem byl do češtiny přejat z němčiny a angličtiny, kde se jeho význam během posledních desetiletí změnil.

Slovo "holocaust" pochází ze starořečtiny: "ὁλόκαυστος - holókaustos" je možné v jeho původním významu do češtiny přeložit jako "celopal". Celopal byl určitým druhem oběti Bohu a popisoval takovou

oběť, kdy bylo zvíře spáleno úplně, na rozdíl od částečné oběti. Časem se význam slova změnil. Ve středověkých latinských textech se často používal termín "holocaustum", který označoval nejen už zmíněný druh oběti, ale také umožňoval popsat v přeneseném slova smyslu křesťanské mučednictví. Od konce 17. století měl v angličtině význam "vraždění, krveprolití, masakr". Později se pojem "holocaust" používal pro velké katastrofy nejrůznějšího druhu, od lesních požárů a potopení lodí, a to až do první světové války. V tomto významu se používal také pro antisemitsky motivované útoky na Židy, například jako označení pogromů – masakrů Židů na Ukrajině v 1919¹.

Všeobecně zažitý termín holokaust odpovídá v řeckém překladu Bible zápalné oběti. Jako působivá metafora pak toto slovo evokuje plameny krematorií v blízkosti plynových komor, v nichž zahynuly miliony Židů.

Obrazné pojmenování však má i svůj přesný biblický obsah coby lidský čin k Boží poctě. Kvůli této matoucí souvislosti se proto v židovském prostředí užívá vedle slova holokaust spíše hebrejské šoa. I toto slovo pochází z Bible, v níž značí zkázu. Pamětní den Jom ha-šoa však katastrofu spojuje s hrdinstvím, jehož symbolem se stalo povstání ve varšavském ghettu. To začalo 19. dubna 1943, 27. dne hebrejského měsíce nisan.

CO UČIT O HOLOCAUSTU - HISTORICKÝ KONTEXT

Holocaust byl státem podporované, systematické perzekuování a vraždění Židů nacistickým Německem a jeho spojenci v letech 1933 až 1945. genocida napříč kontinenty, která ničila nejen konkrétní lidi a jejich rodiny, ale také komunity a kulturu, která se rozvíjela po staletí.

Pokud se jako pedagogové pustíte do toho tématu, je vhodné věnovat mu dostatek času, aby žáci měli možnost prozkoumat do hloubky následující otázky:

- ➔ Jaké byly historické podmínky vzniku této genocidy a její klíčové fáze?
- ➔ Proč a jakým způsobem se lidé stali pachateli, nebo spoluúčastníky těchto zločinů?
- ➔ Jak na pronásledování a masové vraždění reagovali samotní Židé?
- ➔ Proč a jakým způsobem někteří těmto zločinům odolávali?

Následující otázky nejsou míněny jako vyčerpávající, jsou spíše souborem základních témat, která by měla být ohniskem učení. Berte také do úvahy, že vztah k holocaustu se může v průběhu času proměňovat. Otázky, které se dnes jeví jako irelevantní, se mohou v budoucnu stát klíčovými.

Uvedeme si zde klíčové momenty, zvraty a rozhodnutí, která padla během této genocidy v jednotlivých fázích a které uvádí IHRA – International Holocaust Remembrance Alliance².

¹ Pojem holocaust | Holocaust. Holocaust [online]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/holocaust/pojem-holocaust/>

² A world that remembers the Holocaust | IHRA. A world that remembers the Holocaust | IHRA [online]. Dostupné z: <https://www.holocaustremembrance.com/>

POČÁTKY HOLOCAUSTU

- Co byl evropský antijudaismus a jak souvisel s křesťanským učením?
- Jak došlo k rozvoji antisemitismu a rasové nesnášenlivosti v devatenáctém století a jaká je souvislost s národními ideologiemi?
- Jaký byl dopad první světové války na politický vývoj v Evropě v meziválečném období a na vztahy mezi Židy a ostatními národy?

VZESTUP NACISTŮ, JEJICH SVĚTONÁZOR, RASOVÁ IDEOLOGIE A POLITICKÁ PRAXE

- Jak a proč si nacisté vybrali právě Židy a ostatní pro svou propagandu a politiku?
- Jakým způsobem dosáhla nacionalistická diktatura vyvrácení základní práv a jejich uzákonění a otevřela tak cestu k holocaustu, a jak na tento proces reagovala německá společnost?
- Jak se nacisté zaměřili právě na práva a vlastnictví Židů mezi válkami?
- Jak na nacistická pravidla a politiku reagoval svět?

PRŮBĚH A VÝVOJ HOLOCAUSTU V KONTEXTU DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

- Jak nacisté radikalizovali pronásledování Židů poté, co nacistické Německo zahájilo druhou světovou válku a jak to ovlivnilo její průběh?
- Jak a proč nacisté organizovali vyvlastnění Židů a jak to ovlivnilo jejich šance na přežití?
- Jaké byly rozdíly mezi jednotlivými ghety a se využívali k segregaci a pronásledování komunit?
- Jak mohly takzvané Einsatzgruppen (doslova „skupiny nasazení“) zavraždit do půl roku po německé invazi do Sovětského svazu stovky tisíc Židů?
- V jaké fázi se nacisté rozhodli pro vraždu všech evropských Židů?
- Jak masové vraždy lidí se zdravotním postižením otevřely cestu k systematickému zabíjení Židů?
- Jak nacisté využili tábory smrti a jiné tábory k realizaci zamýšleného „konečného řešení evropské židovské otázky“?
- Jak vliv měla spolupráce nebo odpor zemí spojených s Německem na jejich pronásledování?
- Jakou roli hrála porážka nacistického Německa a jeho spojenců při ukončení holocaustu?

POVÁLEČNÉ OBDOBÍ

- Jakým výzvám čelili po osvobození ti, kteří holocaust přežili? Jak se lišila situace přeživších Židů od situace nežidovských obětí války?
- Jaká právní opatření byla přijata pro přechodné období pro ukončení nacistického režimu a války v Evropě? V jakém směru byla tato opatření úspěšná? Čeho se nepodařilo dosáhnout?

POPÍRÁNÍ HOLOCAUSTU

I 73 let po skončení hrůz druhé světové války je to i vzhledem k nárůstu antisemitismu v některých státech stále živé téma. V Německu nebo Rakousku se popírání holocaustu stíhá a trestá mimořádně přísně. Za tento zločin hrozí až pět let vězení. V mnoha státech se ale zpochybňování nebo odmítání faktu, že za druhé světové války docházelo v Evropě k systematickému vyvražďování Židů nacisty, skrývá za právo na svobodu názoru.

Deborah E. Lipstadtová sepsala svou knížku Popírání holocaustu na popud výsledků veřejného mínění v USA, kdy 22% dospělých a 20% studentů bylo ochotno připustit, že k holocaustu vůbec nedošlo. Procento kladných odpovědí a současný vývoj ve světě v „novém pojetí holocaustu“ bylo tak varující, že se Lipstadtová rozhodla k napsání knihy.

Popírači tvrdí, že oběťmi holocaustů nejsou Židé, ale Němci a celý zbytek světa, který Židé oklamali. Tvrdí, že plánem nacistů bylo pouze vystěhování Židů, nikoliv jejich vyhlazení. Že neexistuje žádný důkaz o tom, že by byli vyvražďováni. V táborech sice umírali, ale následkem útrap války, a krematoria sloužila pouze ke spalování těl, nikoliv k usmrcování lidí.

Někteří zachází tak daleko, že tvrdí, že podmínky v táborech byly pro Židy dobré, že měli dostatek jídla a tepla, a dokonce i plavecký bazén apod. Tvrdí, že zabiti byli jen nebezpeční Židé jako kolaboranti, sabotéři a špioni, že většinu mrtvých zavraždili Sověti a neexistují důkazy o tom, že by jich zemřelo 6 miliónů. Dále tvrdí, že holocaust je jen židovským spiknutím, aby odškodněním získali co nejvíce peněz pro Izrael.

Jsou to však antisemité, kteří se snaží působit seriózním dojmem historiků, kteří mají nový oprávněný pohled na historii Německa, v tomto boji překrucují i jiné historické události, nejen holocaust. Většina z nich spolupracuje s neonacisty a neofašisty. Mají v Kalifornii svůj Institut historického výzkumu, pořádají konference a jejich díla se tváří seriózně vědecky s poznámkovými aparáty³.

Lipstadtová se však bojí toho, že myšlenky popíračů budou přijímány, zvláště pokud na světě již nebude žádný pamětník holocaustu, především koncentračních táborů. Upozorňuje na fakt, že popírači bývají vyslyšeni dokonce i na akademické půdě, což dokazuje příklady jednotlivých univerzit a učitelů, kteří se na „nový pohledem na holocaust“ vážně dívali jako na legitimní názor. Lipstadtová mnohokrát v knize poukazuje na to, že to tak není, což je jedním z jejích cílů a také jedním z důvodů, proč se do výzkumu popírání pustila.

Je nutné si uvědomit, že i u nás v české republice se najdou lidé, kteří patří k tzv. popíračům holocaustu. „Základním myšlenkovým východiskem všech odrůd pravicově extremistického myšlení je silný rasismus, projevující se jako přesvědčení o „biologické výjimečnosti“ bílého etnika. Největším zločinem je v očích pravicových extremistů míšení bílé rasy s ostatními – nejmilitantnější z nich pak hovoří o nutném vypuknutí „rasové svaté války“ nebo „bílé revoluce“ rozhodujícího bílého plemene za přežití.“⁴

Pravicový extremismus vystupuje proti lidem s odlišnou barvou pleti a s odlišným sociokulturním prostředím, v současné době se obrací především proti přistěhovalcům. V České republice je namířen proti Židům, Romům a cizincům. Bojuje proti levicovým silám. Také proti „zvrácenému“ chování – proti homosexuálům, narkomanům, prostitutci.

³ LIPSTADTOVÁ, DEBORAH E. Popírání holocaustu. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001, s. 9-55.

⁴ KUBÍČKOVÁ, ZDEŇKA. Cesty ke vzdělávání dětí ze sociokulturně odlišného prostředí. 1. vyd. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2010, s. 73.

PRAKTICKÁ ČÁST

HOLOCAUST JAKO VAROVNÝ PŘÍKLAD Z HISTORIE

VYUŽITÍ PROSTŘEDKŮ PROŽITKOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ VE VÝUCE O HOLOCAUSTU

Naše metodiky směřují především k využití technika a metod specifické práce prožitkového vzdělávání, kterými jsou strukturované drama a divadlo fórum. Oběma tématům jsou věnované samostatné metodiky, které vám pomohou připravit konkrétní práci pro vaši skupinu dětí ušitou na míru. Následující aktivity slouží pouze jako inspirace a nástin toho, jak se může vaše práce odvíjet.

HRY NA ROZEHRÁTÍ

Tento ty her pomáhá dětem aktivně se odreagovat od předchozích aktivit, rozhybat se, zapojit celé tělo. Čím více děti mají možnost odreagování se ve smysluplném pohybu, tím méně se u nich projevuje frustrace ze sedavých aktivit, která se projevuje nejrůznějším (často negativním) způsobem.

TLESKANÁ

Instrukce Žáci stojí ve dvojích naproti sobě vzdáleni na upažení. Ruce mají v úrovni ramen, dlaněmi vpřed. Oba směřjí tleskat jen do dlaní partnera nebo uhýbat rukama do stran. Snahou každého je docílit, aby partner ztratil rovnováhu a při zakolísání zvedl paty, špičky nebo chodidla ze země. Kdo k tomu partnera přiměje, získává bod. Oba se současně brání a útočí. Po chvíli se partneři najdou jiného spoluhráče a hra se znovu opakuje.

Závěr Po aktivitě následuje reflexe, ve které lektor vede děti k uvědomění si paralely s reálným životem. Reflektujeme, jak kdo v situaci střetu reaguje, zda opatrně, zbrkle, bezohledně, jemně. Zkoušíme si uvědomovat a pojmenovat své pocity při hře.

CHYTRÝ A HLOUPÝ NA VÝLETĚ

Instrukce Tato hra pomůže dětem uchopit pojmy dominance a submise, učí pochopit pojem nadsázka a vede děti ke zdravé komediálnosti. Hra využívá klasického principu grotesky. Hráči se ve skupinách domluví, kdo bude hrát chytrého a kdo bude velmi snaživý, ale „strašně hloupý“. Může jít o dva bratry, kamarády, o kolegy z práce. Hráče v těchto dvou rolích vždy střídáme. Ostatní ze skupiny vytvářejí vedlejší postavy a oživují domluvené prostředí. Skupiny si pak připraví a sehrají (pantomimou nebo se slovy) ostatním situace, kdy chytrý a hloupý spolu něco podnikají, například:

- ➔ Jdou spolu na výlet
- ➔ Jsou v létě na plovárně
- ➔ Zabloudili v lese
- ➔ Opravují auto.

Příhody ústí do sporu, ve kterém hloupý jedná naivně a chytrého tím dráždí. Je z toho nesvůj a dělá ještě větší chyby apod. Po aktivitě si hráči vyprávějí o svých dojmech, pocitech a o tom, co je při hře napadlo. Mohou sdílet i své zážitky a zkušenosti ze života, kdy se cítili, nebo sami chovali hloupě, kdy naopak chytře.

VYTVÁŘÍME ŽIVÉ OBRAZY (SOCHY)

Instrukce Práce s vytvářením sousoší je jedna ze základních technik divadla utlačovaných. Dá se použít u všech témat v nejrůznějších variacích. Stejně tak ji můžeme využít při práci se strukturovaným dramatem. Je skvělým pomocníkem pro rozjetí následné dramatické práce, ať už je jím příběh divadlo fórum, nebo ponoření se do tématu holocaustu pomocí strukturované dramatické práce.

Všichni účastníci se pohybují po místnosti tak, aby se vyplnil celý prostor. Během tohoto pohybu je vyzvěte, aby vytvořili skupiny na základě stejné barvy jejich vlasů, nebo barvy očí. Poté se znovu všichni pohybují po prostoru. Tentokrát utvoří skupiny na základě toho, jaká je jejich společná oblíbená počítačová hra apod.

Poté se znovu rozejděte po místnosti. Tentokrát účastníci utvoří skupiny na základě měsíce jejich narození, ale nesmí u toho mluvit. Zkuste vytvořit skupiny asi po čtyřech. Poté zkombinujte dvě nebo tři skupiny dohromady, případně rozdělte. Cílem je, aby se hráči rozpohybovali a poté utvořili nové skupinky.

Jeden člen každé ze skupin je vybrán za sochaře, který má za úkol vytvořit sousoší ze zbylých členů skupiny na téma rasismu, netolerance, které určí pedagog. Ten může zadávat pokyny tak, že vyslovená věta bude názvem daného sousoší. Například: Vy můžete chodit nakupovat jen do tří hodin; Je nařízeno, že lidé s černými vlasy nesmějí vlastnit psa; Kdo má modré oči, nesmí chodit do kina; apod.

Na vytvoření sousoší mají žáci asi minutu. Vše se vytváří tak, aniž by sochaři sahali na své sochy. Sochy samotné jen reagují na pohyb sochaře tak, jako by opravdu docházelo k dotyku. Jde tedy i o rozvoj citlivosti každého jednotlivého člena sousoší. Dejte si také během práce dostatek času na to, aby si vzájemně mohli sochy všichni prohlédnout.

Se sousoším můžeme následně pracovat několika způsoby. Například v okamžiku, kdy sochař dokončí své dílo, označí jednoho člena sousoší a vymění si s ním místo. Nový sochař změní sousoší ve svou verzi daného tématu. Po dokončení opět vybere jednu „sochu“ a vymění si role. Tento způsob ještě více podpoří formu dialogu mezi hráči.

Pokud směřuje naše aktivita k divadelnímu tvaru, může následně každá skupina prezentovat svoje sousoší před ostatními. Diváci diskutují o tom, co vidí. Pokud sousoší není příliš jasné, srozumitelné, můžeme využít dalších technik, jako například krátké rozpohybování soch, nebo je můžeme dotykem rozmluvit a zeptat se jich, co v tuto chvíli cítí, prožívají apod.

Společně s dětmi zhodnotíme celou aktivitu. Byla zadané téma obtížné? Víím, co si pod jednotlivými pojmy konkrétně představíte? Bylo obtížné zobrazené situace identifikovat? Co jsem se naučil? Co nového jsem zjistil o sobě?

ZÁVĚREM

Jak ve strukturovaném dramatu, tak při přípravě divadla fórum myslíme na to, že je důležité do příběhu zařadit co nejvíce úhlů pohledu na dané téma. V případě šikany jsou těmito aktéry agresor, oběť a přihlížející většina. Nezapomínáme ale také na to, že tyto role se v průběhu času mohou také vyvíjet a měnit. Nežřídkou se stává, že agresor je zároveň v jiném prostředí obětí. Častým jevem je také postoj – raději se přidám k agresorům, abych sám nebyl obětí. Zkrátka šikana je jevem složitým s velmi vážnými důsledky. Proto je důležité ji nepodceňovat a učit se citlivosti při vnímání jejich počátečních stádií tak, abychom mohli dětem včas pomoci v jejich trápeních a starostech, aby se z nich časem nevyvinuli problémy, které by je ovlivnily negativně na zbytek života.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY

1. DUBINOVÁ, Terezie. Jak učit o holocaustu. Synagoga Turnov [online]. [cit. 14.06.2020]. Dostupné z: <http://www.synagoga-turnov.cz/filemanager/files/54777.pdf>
2. EMMERT, FRANTIŠEK. Holocaust. 1. vyd. Brno: Computer press, 2006
3. LIPSTADTOVÁ, DEBORAH E. Popírání holocaustu. 1. vyd. Praha: Paseka, 2001
4. ŠIMANOVSKÝ, ZDENĚK. Hry pro zvládnání agresivity a neklidu. Praha: Portál, s.r.o. 2002.
5. WISTRICH, ROBERT S. Hitler a holocaust. Okolnosti a příčiny holocaustu. Praha: Nakladatelství Slovart, s.r.o., 2008
6. A WORLD THAT REMEMBERS THE HOLOCAUST | HRA [online]. [cit. 14.06.2020]. Dostupné z: <https://www.holocaustremembrance.com/sites/default/files/inline-files/IHRA-Recommendations-Teaching-and-Learning-about-Holocaust.pdf>

